

YIĞIT AKIN • “Gürbüz ve Yavuz Evlatlar”

YİĞİT AKIN Lisans eğitimini ODTÜ Makina Mühendisliği'nde, yüksek lisansını Boğaziçi Üniversitesi Atatürk Enstitüsü'nde tamamladı. 2011 yılında Ohio State Üniversitesi'nden doktora derecesi aldı. 2004 yılında İletişim Yayınları'ndan çıkmış *Gürbüz ve Yavuz Evlatlar: Erken Cumhuriyet'te Beden Terbiyesi ve Spor* adlı kitabının dışında Geç Osmanlı ve Erken Cumhuriyet dönemleri üzerine çeşitli dergilerde yayınlanmış yazıları vardır. İkinci kitabı *When the War Came Home: The Ottomans' Great War and the Devastation of an Empire* 2018 yılında Stanford Üniversitesi Yayınları tarafından yayımlanmıştır. Halen Tulane Üniversitesi Tarih Bölümü'nde öğretim üyesi olarak çalışmaktadır.

İletişim Yayınları 1024 • Araştırma-İnceleme Dizisi 168

ISBN-13: 978-975-05-0266-8

© 2004 İletişim Yayıncılık A.Ş. / 1. BASIM

1-3. Baskı 2004-2018, İstanbul

4. Baskı 2019, İstanbul

EDITÖR Tanıl Bora

DİZİ KAPAK TASARIMI Ümit Kıvanç

KAPAK Suat Aysu

KAPAK FOTOĞRAFI *Beden Terbiyesi ve Spor Dergisi*'nin

Cumhuriyet'in 16. yılı özel sayısı

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Serap Yeğen

BASKI Ayhan Matbaası · SERTİFİKA NO. 22749

Mahmutbey Mahallesi, 2622 Sokak, No: 6/31 Bağcılar 34218 İstanbul

Tel: 212.445 32 38 • Faks: 212.445 05 63

CİLT Güven Mücellit · SERTİFİKA NO. 11935

Mahmutbey Mahallesi, Deve Kaldırım Caddesi, Gelincik Sokak,
Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 40387

Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

YİĞİT AKIN

“Gürbüz ve Yavuz Evlatlar”

Erken Cumhuriyet’te
Beden Terbiyesi ve Spor

i l e t i ŝ i m

Anneme ve Babama...

İçindekiler

Teşekkür	11
1. Giriş	15
<i>Yeni Bir Akademik Disiplin Olarak Spor Tarihiçiliği</i>	16
<i>Türkiye’de Spor Tarihiçiliği</i>	18
2. Bir Sosyal Politika Unsuru Olarak	
Beden Terbiyesi ve Spor	29
<i>Problemlili Bir Model: “Rıza Kültürü”</i>	29
<i>Yeni Bir Açıklama Modeli Denemesi</i>	36
<i>Yeni Bir Dönemlendirme Denemesi</i>	44
3. Türk Spor Tarihinden Kesitler	
ya da Ezberi Bozmayı Denemek	49
<i>Bir Ebedi Öteki Anlatısı Olarak Osmanlı’da Spor</i>	49
<i>Erken Cumhuriyet Yıllarında Spor</i>	55
4. Erken Cumhuriyet Biyo-Politikasında	
Beden Terbiyesi ve Spor	87
<i>Türk’ün Biyo-Politikayla İmtihanı</i>	87
<i>Türkiye Biyo-Politikasında Beden Terbiyesi ve Sporun Yeri</i>	93
<i>Tekler İçin Değil, Kitleler İçin Spor</i>	108
<i>Öjeni Parantezi</i>	113
<i>Biyo-Politika, Kadınlar ve Fiziki Kültür</i>	117

5. Beden Terbiyesi ve Spor Yoluyla “Milli Verimlilik”	123
<i>Milli Müdafaa İçin Beden Terbiyesi ve Spor</i>	126
<i>İktisadi Fayda İçin Beden Terbiyesi ve Spor</i>	171
6. Bir Moral Regülasyon Yöntemi Olarak Beden Terbiyesi ve Spor	191
7. Değerlendirme	207
8. Sonuç	221
KAYNAKÇA	227
DİZİN	247

Spor Marşı¹

Gül, oyna, koş!
Spor ne hoş!
Golf, eskrim, tenis, hokey..
Hep aynı şey!
Hepsinde maksat birdir:
Sağlam vücut, sağlam fikir!
Unutma ki, genç sporcu:
Senin için meslek borcu,
Tehlikeden hiç yılmamak,
Doğruluktan ayrılmamak,
Mert olmaktır..Sende eğer
Varsa böyle meziyetler;
Seni bütün bir memleket;
Büyük, küçük bütün millet;
Bey, efendi, ağa, paşa;
Alkışlarınız hep: Şa!...Şa!...Şa!...

---

1 Orhan Seyfi, "Spor Marşı", *Yeni Türk*, no. 9, (Haziran 1933), 748.

Teşekkür

“Bak evlâdım, Türk sporunun tarihi asla tam olarak yazılamayacak.” Yüksek lisans tezimi yazmaya başladığım günlerde ziyaretine gittiğim meşhur spor tarihçisi Cem Atabeyoğlu, modern sporların Türkiye’de izlediği tarihsel süreci kayda geçirmenin benim için zorlu bir serüvene dönüşeceğini bu çarpıcı cümleyle ima etmişti. Cem Bey sohbetimiz boyunca spor tarihçiliğinde altmış yıldır karşılaştığı problemleri sabırla anlattı, açıkça ifade etmese de bana bu başı ve sonu belli olmayan maceradan vazgeçmeyi tavsiye etti. Daha sonraları bu karamsarlık duygusunun Türkiye’de spor tarihçiliğiyle uğraşanlar arasında hayli yaygın olduğunu farkettim. Ümitsizlik büyük ölçüde, konuyla ilgili yazılı ve görsel bütün materyallerin bugüne kadar yapılmış çalışmalarda tüketilmiş olduğuna dair aceleyle varılmış birtakım kabullerden kaynaklanıyordu. Fakat öte yandan, kendi özgün çalışma alanlarının yanında spor üzerine de akıl yürüten sosyal bilimciler ve doksanlı yılların başından itibaren sayıları giderek artan nitelikli genç kuşak spor gazetecileri arasında, Türkiye’de modern sporların öyküsünün henüz yazılmadığına dair yaygın bir kanaat hâkimdi. Büyük ölçüde katıldığım bu kanaat, etrafımı saran ümitsizlik bulutunu dağıtmaya yardımcı oldu ve beni “beden terbiyesi ve spor” konusuna eğilmeye teşvik etti.

Bu kitap, 2003 Ağustos'unda Boğaziçi Üniversitesi Atatürk Enstitüsü'nde savunduğum “*Not Just a Game: Sports and Physical Education During the Early Republican Turkey (1923-1951)*” adlı yüksek lisans tezinin Türkçeleştirilmiş; gözden geçirilmiş ve tez yazarken yararlanamadığım pek çok yeni kaynakla zenginleştirilmiş halidir. Hem tezi hazırlarken hem de kitap haline getirmek için “yeniden” yazarken pek çok kişinin doğrudan ya da dolaylı olarak yardımlarını gördüm. Herkese buradan teşekkür etmek isterim. Her şeyden önce üç yıldır öğrencisi ve araştırma görevlisi olduğum Boğaziçi Üniversitesi Atatürk Enstitüsü'nün sağladığı yüksek akademik düzey ve dostça ilişkiler ağı bu çalışmaları yapmamı mümkün kıldı. Her zaman görüşlerine başvurabildiğimiz, birikim, tecrübe ve eleştirilerini bizlere büyük bir cömertlikle aktaran hocalarımız Şevket Pamuk, Zafer Toprak, aynı zamanda tez danışmanım da olan Asım Karaömerlioğlu, Nadir Özbek ve Cengiz Kırılı'ya en içten teşekkürlerimi sunarım.

Hazırlık sürecinde pek çok kişi bilgi ve kaynaklarını benimle çekinmeden paylaştı; metnin taslaklarını okuyup görüşlerini bildirdi. Burada bir kez daha hepsine şükranlarımı sunmak isterim: Arnd Krüger, James Riordan, Petr Roubal, Fatma Müge Göcek, Füsun Üstel, John Welshman, Barbara Keys, Cem Atabeyoğlu, Martin Johnes, Gigliola Gori, Angela Teja, Sabri Yetkin, Suat Karaküçük, Daniel Hoffmann ve Jean Harvey.

Boğaziçi Üniversitesi Kütüphanesi'nde, İzmir Milli Kütüphane'de, İstanbul Beyazıt Kütüphanesi'nde, İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi'nde, Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi'nde ve Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi Arşivi'nde yaptığım araştırmalar sırasında, yardımlarını esirgemeyerek çalışmalarımı kolaylaştıran bütün çalışanlara çok teşekkür ederim. Ayrıca beni tezimin kitap haline gelme sürecinde sürekli cesaretlendiren ve editörlük görevini büyük bir titizlikle yerine getiren Tanıl Bora'ya da minnettar olduğumu belirtmek isterim.

Kardeşlerim Altuğ ve Yetkin uzakta ve yakında her zaman, hep yanımda oldular. Değişik dönemlerde aynı evi paylaştığım arkadaşlarım Korhan, Barışturan ve Yalım meşhur huysuzlu-

ğuma sabırla katlandılar, destek verdiler, sağ olsunlar. Bu vesileyle, mühendisliği bırakıp sosyal bilimlere geçmemin sebeplerini anlamak için büyük çaba gösteren, kardeşimin ve benim “iyi insanlar” olmamız için ellerinden geleni yapan annem ve babama da müteşekkîr olduğumu belirtmek isterim. Son olarak, bu kitabın hazırlanması sırasında bütün sıkıntıları benimle paylaşan, yorumları, düzeltmeleri ve sürekli desteğiyle bana çalışma şevki veren Zülâl’e teşekkür etmek isterim. Eğer o yanımda olmasaydı ne bu çalışma bu kadar eğlenceli ne de hayat bu kadar renkli olurdu.

YIĞIT AKIN

yigit1912@hotmail.com

Haziran 2004, Beşiktaş-İstanbul

1. Giriş

“Türk inkılabına lâıyk ve inkişafa en çok yardım eden teşekkül spordur”¹

Adorno'nun spor hakkında bir zamanlar bambaşka bir vesileyle yazdığını bugün daha iyi anlıyoruz: “Kültürümüzün en göze çarpan yönelimlerini özetlemeye çalışsak, bugün bunun için spordan daha verimli bir alan bulamayız.”² Gerçi Adorno kitle kültürü üzerine yaptığı çalışmalarda, bu alanın ayrılmaz bir parçası olan sporu ihmal ettiği için ciddi eleştirilere maruz kalmıştı ama bugün sporun hayatımızda giderek genişleyen bir alanı kaplar ve biçimlendirir hale gelmesi, onun en azından bugüne ilişkin çok isabetli bir tespit yaptığını ortaya koyuyor. Özellikle son yirmi yılda yaşanan muazzam gelişmeler sayesinde spor, turizm ile birlikte eğlence-boş zaman sektörünün amiral gemisi olmayı başardı ve bütün yan sektörleriyle birlikte çok yüksek kârlılık oranlarına sahip, başlı başına bir ticari alan haline dönüştü. Bu gelişmenin bugün de bütün hızıyla devam ettiği söylenebilir: spor dünyası, organizasyon, ekipman, giyim kuşam, yayıncılık gibi alanlara da yayılarak bütün dünyada daha fazla istihdam ve kazanç yaratacak şekilde genişliyor. Spor yıldızlarının parlıtlı hayatı, dünyanın her köşesinde, hayalleri-

1 Bayraktaroğlu Halit, “Sporda Vahdet ve Tesanüt”, *Türk Spor*, no. 221 (30 1.Kanun 1933), 3.

2 Theodor Adorno, *Prisms* (Cambridge, Massachusetts: MIT Press, 1982), 56.

ni güç, para ve şöhret süsleyen her sınıftan insan için karşı konulamaz bir cazibe merkezi haline geliyor. Gündelik hayat her yerde giderek daha yoğun bir şekilde popüler sporlar etrafında dönen tartışmalar tarafından belirlenmeye başlıyor. Bu sürecin ayrılmaz bir parçası olarak spor dünyası, iktisat ve siyasetteki iktidar ilişkilerine ekleniyor, bu arada elbette kendine özgü karmaşık iktidar ilişkileri de yaratıyor.

Yeni Bir Akademik Disiplin Olarak Spor Tarihçiliği

Kitlesel bir fenomen olarak spor, toplum hayatını etkileyen alanların her biriyle iç içe geçmiş olduğundan dolayı ekonomik, sosyal ve kültürel gelişmelerin hiçbirinden bağımsız değildir; bunlardan etkilenir ve zaman zaman aktif olarak bu gelişmeleri doğrudan etkiler. Spor, toplum ve birey arasında karmaşık bir ilişkiler yumağı vardır. Bu karmaşık ilişkiler bütünü, sporu konu eden sosyal bilim çalışmalarına olumlu ve olumsuz etkilerinden söz edilebilir. Öncelikle spor her gün defalarca yüz yüze geldiğimiz bir konu olması nedeniyle herkesin üzerinde rahatlıkla fikir yürütebildiği, dolayısıyla anlamak için herhangi bir entelektüel mesaiye ihtiyaç duyulmayan bir alan olarak ortaya çıkar. John Hargreaves'e göre spor, tam da bu gündelik-perakende yaklaşımın yaygınlığı nedeniyle sosyo-kültürel bir olgu olarak bulanık bir görüntü arz eder, spor çalışmaları bu yüzden son derece sorunludur.³ Öte yandan spor, toplum ve birey arasındaki bu iç içe geçmişlik ve karmaşıklık hali, sosyal bilimlerin değişik dallarında insanı ve toplumu anlamanın, bunları dönüştürmenin etkili bir aracı olarak spor çalışmalarından aktif olarak yararlanılması ve bu amaçla spor çalışmalarının yeniden yapılandırılması fikrini yaygınlaştırmıştır. Bu dönüşüm özellikle son on beş yılda sosyoloji, psikoloji ve tarih gibi değişik disiplinlerde spor çalışmalarının kendi ayakları üzerinde durmayı başarabilen ayrı bir alan olarak kabul edilmesine yol açmıştır.

---

3 John Hargreaves, *Sport, Power, Culture* (Cambridge: Polity Press, 1986), 1.

Genel yapısal dönüşümlerin yanı sıra, sosyal bilimlerin her bir dalının kendi içsel dinamiklerinin de spor üzerine yapılan çalışmaları teşvik edici etkileri olmuştur. Tarih disiplininde bu dinamiği, geleneksel tarih anlatılarının hiçbir zaman nesnesi olamamış emek, toplumsal cinsiyet, çocuk vs. tarihlerinin yazılmaya başlanması oluşturur. Bu yüzden spor tarihçiliğinin öncü örneklerinin entelektüel ve politik tarihçiliğin hegemonyasını zorlayan “sosyal tarih” hareketi çerçevesinde üretildiğini iddia etmek yanlış olmayacaktır. Yine de spor tarihçiliğinin Batı akademisinde “ciddi” bir alt-disiplin olarak kabul edilmesi son 15-20 yılda gerçekleşebilmiştir. Bugün hâlâ bazı muhafazakâr akademik ve entelektüel çevrelerde meşruiyetini kazanamamış olsa da spor tarihçiliği kendi akademik dergilerine sahip, kendi konferanslarını düzenleyen, lisans ve yüksek lisans dersleri açılabilen bir yapıya kavuşmuştur. Bu sayede spor tarihçiliği bugün toplumların tarihini anlamamıza katkı sağlayacak ve mevcut toplumsal ilişkileri dönüştürmeye yarayacak yeni bilgileri üretebilen bir akademik disiplin haline gelmiştir.⁴

Spor tarihçiliğinin son yirmi yıldaki gelişim sürecinde, sadece betimsel (*descriptive*) nitelikleriyle öne çıkan pek çok eser üretilmişse de, onun bir disiplin olarak önemi daha geniş ve derinlikli tarihsel sorulara işaret edebilme potansiyelini taşımasından ileri gelir. Bu potansiyel spor tarihçiliğinin sosyoloji, psikoloji ve siyaset bilimi gibi farklı disiplinlerle daha kuvvetli bir etkileşime girmeye başlaması ve giderek disiplinler-arası bir karakter kazanması sayesinde ortaya çıkmaya başlamıştır.⁵ Örneğin pek çok tarihçi için spor ve sosyal sınıflar arasındaki ilişki yeni bir hareket noktası olmuştur. Bazı sporların öne çıkan sınıfsal özelliklerinin yanında bazı sporların sınıfsal ayrımları belirsizleştirici, bir an için geçişkenliği artırıcı etkisi,

4 Spor tarihçiliğinin önem ve değerini vurgulayan kısa bir değerlendirme için bkz. Martin Johnes, “Play Up! Play Up! And Play the Game!” *History Review*, no. 40 (Eylül 2001), 26-27.

5 Spor tarihçiliğinin disiplinler arası karakterini tartışan kapsamlı bir derleme için bkz., K.B.Wamsley, *Method and Methodology in Sport and Cultural History* (Duke: Brown & Benchmark Publishers, 1995) özellikle 1., 2. ve 4. bölümler.

araştırmacıları sporun sınıfsal kimliklerin inşasındaki rolüne bakmaya yönelmiştir.

Spor tarihçiliği toplumsal cinsiyet (*gender*) meselesine yönelik de yeni yaklaşımlar geliştirilmesine yardımcı olmuştur. Pek çok feminist akademisyen spor tarihçiliğini kullanarak kadının üzerinde yoğunlaşan toplumsal eşitsizlikleri tarihsel kanıtlarıyla ortaya koyabilmişlerdir. Daha da ötesinde spor tarihçiliği, toplumsal cinsiyet meselesinin diğer kutbuna da uzanarak sporun ve fiziki egzersizlerin, erillik (masculinity) inşasındaki rolüne ışık tutmuştur. Buna benzer bir şekilde sporun ve rekabetin grup aidiyetine yönelik duyguları ortaya çıkarıcı ve gclendirici sembolik etkisi spor tarihçileri tarafından tarihsel bir bağlamda ele alınmıştır. Yerel, milli ve emperyal kimliklerin oluşumunda fiziki idmanların ve spor müsabakalarının etkisi spor tarihçiliği ekseninde sıklıkla incelenen konular arasına girmişlerdir. Bu ve buna benzer konulara odaklanan spor tarihçiliğinin toplumdaki sosyal, ekonomik ve kültürel ayrımların karmaşık yapılarını anlamamız açısından büyük katkıları olmuştur.

Türkiye’de Spor Tarihçiliği

Birkaç istisna dışında spor tarihçiliği Türkiye’de akademik ilgi alanının tamamen dışında kalmıştır. Bu ilgisizliğin nedeni bir ölçüde orijinal kaynak sıkıntısı, dünyadaki akademik gelişmeleri takip etmemek / edememek veya sporu akademik bir çalışmanın nesnesi olmaya lyık görmemek; ama asıl, büyük ölçüde beden terbiyesi ve spor konusunda problematize edilecek birşeyler olduğuna inanmamaktır. Akademide ve entelektüel çevrelerde spora ve dolayısıyla spor çalışmalarına karşı gelişmiş önyargı, kitle sporlarının toplumun alt katmanları üzerinde uyulurucu bir etkisi olduğu, seyir sporlarının “kitlelerin yeni afyonu” olduğu n kabulüne dayanır. Yalnız Türkiye’de değil, hemen her ülkede entelektüeller özellikle de sol eğilimli olanlar arasında kitle sporlarının, toplumun sosyal ve ekonomik gerilimlerini başka alanlara transfer etme potansi-

yeli taşıdığı görüşü yaygındır. Örneğin Temel Demirer'e göre "futbol ezen ideolojinin içselleştirdiği alt kimliklere enjekte edilen uyuşturucudur! Çünkü kapitalizmin pisliği futbola da bulaşmıştır. Kapitalizmin elinde futbol apolitikleştiricidir."⁶ Bu argümanın klasik hali, genellikle iki savaş arası (ve savaş-sonrası) diktatörlerin futbola olan yakın ilgisiyle desteklenmiş bir şekilde karşımıza çıkar. Latin Amerika'da, İspanya'da, Portekiz'de ve daha pek çok yerde kitleleri kontrol altında tutmanın en etkili yolu, Salazar'ın Portekiz'deki diktatörlüğü sırasında ortaya atıldığı ileri sürülen 3F (*fiesta, fado ve futbol*) formülüdür.⁷

Sporun kitlelerin en ilkel güdülerine hitap ettiği yolundaki önyargı da benzer bir şekilde sosyal bilimlerle uğraşanların uzun bir süre spor çalışmalarından uzak durmasına yol açmıştır. Kitle sporları kalabalıkları manipüle (hatta provoke) etmeye uygun araçlar olarak algılanmış ve taşıdığı potansiyel tehlikeye nedeniyle uzak durulmuştur.⁸ Spor, bu yüzden akademik dünyamızda genellikle basit halk kitlelerinin içinde olduğu gayri-rasyonel bir kargaşa olarak algılanmış, entelektüeller ve akademisyenler tarafından üstünde durulmaya değer bulunmamıştır. Spora ilişkin önyargıların hükümlerini sürdürdüğü yıllarda sosyal bilimciler doğal olarak sporun ya yukarıda bahsettiğim hipnotik karakteriyle ilgilenmişler ya da bu alanı tamamıyla görmezden gelmişlerdir.⁹

6 Temel Demirer, *Postmodern Müdahale ve Başkaldırı İmkânı-Brecht Bitti Futbol Verelim*, (Ankara: Öteki Yayınları, 1998), 163.

7 Bu yaklaşımın kuvvetli bir eleştirisi için bkz. Necmi Erdoğan, "Yaşasın Futbol-Galatasaray'ın Avrupa'yı Fethi", *Birikim*, no. 55 (Kasım 1993), 21-24; ve daha güncel bir eleştiri için bkz. Ümit Kıvanç, *Kesin Ofsayt-Televizyon Futbolu ve Medyası* (İstanbul: İletişim Yayınları, 2001).

8 Doksanlı yılların başlarından itibaren Türk takımlarının Avrupa Kupalarında kazandıkları başarılarından sonra ortaya çıkan sevinç gösterilerinin milliyetçi sembollerle yüklü olması, kitle sporlarının milliyetçi-faşist yönlendirmelere son derece yatkın olduğu görüşünü desteklemek için sıklıkla kullanılmıştır.

9 Aşağıda temel tezleriyle tartışmaya gireceğimiz Kurthan Fişek'in klasikleşmiş kitabı *Spor Yönetimi*'nin bu kısır ortamda son derece önemli bir istisna teşkil ettiğini bir kez daha belirtmek gerekiyor. Kurthan Fişek, *Devlet Politikası ve Toplumsal Yapıyla İlişkileri Açısından Spor Yönetimi - Dünya'da - Türkiye'de* (Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları 515, 1983).

Doksanlı yılların ilk yarısından itibaren kamuoyunda, özellikle futbol ve basketbol takımlarının uluslararası turnuvalarda aldıkları başarılı sonuçların etkisiyle bu önyargılarda belirli bir yumuşamanın yaşandığına ve spora sosyal bilimler perspektifiyle yaklaşan çalışmaların arttığına şahit olmaktayız.¹⁰ Spor tarihçiliğinin de bu canlanmadan nasibini aldığını, bu dönemde genelde kulüp tarihçiliği şeklinde ortaya çıkan çeşitli yayınların ve belgesellerin arttığını görsek de bu canlanmanın temel bir problemi olan nitelikli spor tarihi çalışmalarını doğurduğunu söyleyemeyiz. Batı'daki örnekleriyle karşılaştırıldığında Türkiye spor tarihçiliği kapsadığı alan ve analitik nitelikleri bakımından çok yetersizdir. Yapılan çalışmaların çok büyük çoğunluğu halen derinlikli analizler yapmaktan uzak, yüzeysel bir seviyede ve betimleyici bir çerçeve içinde kalmaktadır.

Spor tarihçiliğimizin tatmin edici bir seviyeden uzak olmasının içeriği ve yönteme ilişkin başlıca iki sebebi vardır. İçerik açısından bütün dünyada olduğu gibi Türkiye'de de spor tarihçileri mevcut kaynakların çeşitliliği açısından iktisat ya da siyaset tarihçileri kadar şanslı değildir. Düzenli kulüp arşivlerinin, spor müzelerinin, yerel idarelerin spor bölümlerinin olmadığı bir ortamda spor tarihçileri için temel kaynak olarak gazete ve dergilerdeki bilgiler kalır. Örneğin Kurthan Fişek Türk spor yönetimine ilişkin kitabının önsözünde, çalışmasını hazırladığı yıllarda başına gelen traji-komik olayları aktarırken spor tarihçiliğimizin kaynaklara ilişkin bu kritik açmazından uzun uzun yakınmaktadır.¹¹ Fişek, yazılı kaynakların yokluktan yola çıkarak spor tarihçiliğimizin büyük ölçüde sözlü kaynaklara dayanmak zorunda kaldığını işaret eder. Ancak spor kulüpleri bünyesinde kayda alınmış bazı angaje ve son

---

10 Bu gelişmede şüphesiz yine aynı dönemde sporu ve özellikle de futbolu, bir alt-kültür üst-kültür meselesi olarak ele almayan, futbola olan samimi ilgi ve sevgilerini yüksek sesle dile getirmekten çekinmeyen bir grup entelektüel ve gazetecinin rolü de büyüktür. Bunun yanında sporla, özellikle de futbolla ilgilenen entellektüeller arasında büyük ölçüde bir moda halini almıştır.

11 Kurthan Fişek, *Devlet Politikası ve Toplumsal Yapıyla İlişkileri Açısından Spor Yönetimi - Dünya'da - Türkiye'de* (Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları 515, 1983), 1-9.

derece yüzeysel röportajlar dışında, spor tarihçiliğimizin dayanması gereken sözlü kaynaklar ya mevcut değildir ya da büyük ölçüde tahrip edilmiştir ve çarpıtılmıştır. Erken Cumhuriyet dönemi sporcuları ya da spor idarecileri tarafından ya da onlar hakkında yazılmış hatırat, biyografi veya onlarla yapılmış sözlü tarih örnekleri çok kısıtlıdır.

Erken Cumhuriyet dönemi beden terbiyesi ve spor hayatının önde gelen spor adamlarının bile hayatlarının bu dönemiyle ilgili anılarını yazmamış olması, benim de bu çalışmayı yaparken karşılaştığım en ciddi problemlerden biriydi. Özellikle çeşitli kulüplerde ya da devlet organizasyonu içinde spor yönetiminin en üst kademelerinde görev yapmış olanlar, hatıralarını yazmış olsalar bile bu görevlerine dair hatıralarını - muhtemelen daha önceki görevlerine nazaran daha önemsiz buldukları için- kaleme almamışlardır. Söylediklerimi somutlaştırmak amacıyla bu noktada iki örnek vermek istiyorum: Rahmi Apak (1887-1963), 1933-1939 yılları arasında Cumhuriyet Halk Partisi'nin (CHP) gençlik teşkilâtı ve spor işlerinden sorumlu Altıncı Bürosu'nun¹² yöneticisi olarak görev yapmış asker kökenli bir bürokrattı. Apak hayatının ilerleyen yıllarında hatıralarını yazmıştır.¹³ Bu hatıralar büyük ölçüde orduya ilk girdiği yıllar ve Kurtuluş Savaşı'ndaki kahramanlıklarını kapsar. '30'lu yıllara ilişkin çok kısa bir değerlendirme dışında hatırat, Kurtuluş Savaşı'nda kazanılan zaferle son bulmaktadır. Apak, muhtemelen hayatının çeşitli dönemlerindeki görevlerinin bir muhasebesini yapmış ve genç nesiller için daha ilginç ve faydalı olacağını düşündüğü yılları kaleme almıştı. Besbelli ki gençlik teşkilâtı idareciliği ve spor yöneticiliği yaptığı yılları bu bakımdan kayda değer bulmuyordu.

Spor tarihçiliğimizin temel kaynaklarına ilişkin diğer bir büyük hayal kırıklığı ise Türk Spor Kurumu'nun ilk başkanı

12 Cumhuriyet Halk Fırkası'nın 1931 yılı ortalarında 13 büro halinde yeniden örgütlenişiyile ilgili Katib-i Umumi Recep Bey'in [Peker] parti teşkilâtına talimatı için bkz. *CHF Katib-i Umumiliğinin Fırka Teşkilâtına Umumi Tebligatı*, cilt 1, Mayıs 1931-Aralık 1931, (Ankara: Hakimiyet-i Milliye Matbaası, 1933), 18.

13 Rahmi Apak, *Yetmişlik Bir Subayın Anıları* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1988).